

Klaksvig – ”en forhekset by”

”Dette er en rapport fra en by, der synes forhekset. En by, hvor mistænksomhed, rygter og autoritetshad behersker mange borgeres sind”, og hvor ”bagtalelse og frygt, demagogi og religionsfanatisme fejrer triumfer”. Kort sagt: ”Øjeblikkets Klaksvig er en arbejdsplads for en psykiater”!

Sådan sammenfattede Politikens udsendte journalist sine indtryk af et ophold i den færøske by i oktober 1955. Reportagen er én af de mere end 1000 artikler om den såkaldte Klaksvig-sag, som medarbejdere hos Københavns Politi klippede ud af 12 danske aviser i 1955-56. Resultatet blev en scrapbog, som nu er overdraget til Rigsarkivet. Her kan man se, hvordan et kompleks af sociale og politiske spændinger førte til, at en banal konflikt om en embedsbesættelse udviklede sig til et nationalt anliggende og en principiel sag om selvbestemmelse og retsbevidsthed.

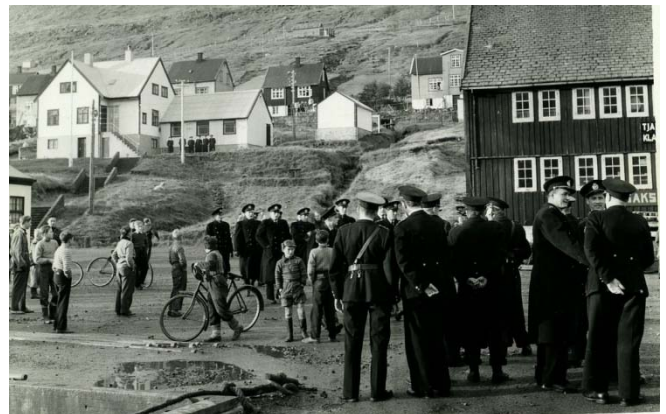
Sagens hovedperson, Olaf Halvorsen, blev i 1951 konstitueret som sygehuslæge i Klaksvig. Da han var flittig og dygtig, ønskede lokalbefolkningen ham fastansat. Det lod sig imidlertid ikke gøre, da han ikke var medlem af lægeforeningen. I stedet blev Eivind Rubek Nielsen udpeget til det ledige embede. Men da Rubek kom til Klaksvig d. 1. april 1953, blev han hindret i at gå i land af hundredvis af unge mennesker, som havde taget opstilling på kajerne. Iflg. rigsombudsmanden (den øverste danske embedsmand på øerne) skyldtes uviljen bl.a., at Rubek havde giftet sig ind i Kjølbro-familien, der ejede en stor del af skibene og virksomhederne i Klaksvig, men var stærkt upopulær blandt de mange fiskere pga. en langvarig fiskerikonflikt.

I stedet for Rubek fortsatte Halvorsen sit arbejde i Klaksvig, selv om han nu ikke længere var offentligt ansat og derfor ikke fik løn. Men de aktivistiske klaksvigere etablerede en privat lægekasse, der opkrævede bidrag fra de enkelte borgere, og på den måde fik Halvorsen mindst 50.000 kr. indtil maj 1955. Det var en ganske pæn indtægt på den tid.

I foråret 1955 besluttede politikerne i Thorshavn imidlertid at bringe ”den ulovlige tilstand” til ophør ved at sætte Halvorsen ud af lægeboligen og sygehuset samt konstituere en efterfølger. D. 21. april ankom rigsombudsmanden, dommeren, politimesteren og et af landsstyrets (den færøske regerings) medlemmer til Klaksvig for at gennemføre fogedforretningen. De fik lov til at gå i land, men på vej til lægeboligen blev de omringet af en stor folkemængde, der ”krop mod krop” skubbede dem tilbage til kajen. Landsstyret anmodede nu den danske regering om at sende politi til Færøerne, og blot 12 timer senere påbegyndte 130 københavnske politifolk deres rejse til Nordatlanten. Men da aktivisterne svarede igen ved at spærre Klaksvigs havn med tønner og gamle skibe, som angiveligt var fyldt med sprængstof, undlod man alligevel at lade politiet gribe ind. I stedet endte denne fase af konflikten med, at regeringens problemknuser, finansminister Viggo Kampmann, fik skabt et kompromis d. 9. maj. Det betød, at Halvorsen forlod Klaksvig og overlod betjeningen af byen og oplandet til to nye læger, som skulle arbejde her det næste halve år.

Men kompromiset indeholdt også flere uklare punkter, og konflikten blussede derfor op igen, da de to læger skulle udskiftes i september. Efter et møde i sygehusets bestyrelse d. 27. september blev deltagerne omringet af en forsamling af vrede klaksvigere. Det udviklede sig til en gidselaffære, som varede hele aftenen og natten, hvor bestyrelsen var indespærret på den lokale politistation. I løbet af natten ringede rigsombudsmanden til statsminister H.C. Hansen, og han lovede at sende Kampmann til Færøerne endnu en gang. Det skete allerede samme dag, og samtidig afgik krigsskibet Rolf Krake til Klaksvig med en besætning på 150 mand og ca. 30 politibetjente. Signalet var ikke til at tage fejl af: Nu var regeringens tålmodighed definitivt opbrugt.

Striden kulminerede i november, da der ved retten i Thorshavn blev fældet dom over 30 af de mest aktive ved episoderne i 1953 og 1955. De to hovedpersoner, havnefoged Fischer Heinesen og kommunalbestyrelsesmedlem Viggo Joensen, fik hhv. 18 og 6 måneders fængsel. Flere af dommene blev dog formildet af Østre Landsret.

Note: I det seneste nummer af tidsskriftet Siden Saxo har jeg givet en mere udførlig beskrivelse af den komplicerede konflikt. Tak til Politimuseet for brug af billeder fra Svend Aage Larsens scrapbog.

Ill. 1: Når Halvorsen-sagen fik så dramatisk et forløb, skyldtes det ikke mindst, at den blev udnyttet politisk af Færøernes løsrivelsesparti. Denne satiriske tegning fra oktober 1955 viser, hvordan færingerne, der var lænket til hjemmestyreloven, blev pacificeret af danske politifolk med nazi-symboler.

Ill. 2: Danske betjente patruljerer i Klaksvig i efteråret 1955. Det ser fredeligt ud, men under overfladen lurede stærke spændinger i det lille bysamfund med ca. 3000 indbyggere.

Evt. ill. 3: Klaksvig-sagen kom ikke til at koste menneskeliv. Men det kunne let være sket ved denne bombesprængning i november 1955.

Kilde:
Jørgen Mikkelsen,
Arkivar og seniorforsker, ph.d., Rigsarkivet
Bragt i *Politiken*, 31. 10. 2017